

Załącznik
do Uchwały Nr XLII/395/10
Rady Miasta Bochnia
z dnia 25.02. 2010r.

Gminny Program Przeciwdziałania
Przemocy W Rodzinie
I Ochrony Ofiar Przemocy

Bochnia, 2010

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

1. ZJAWISKO PRZEMOCY – PODSTAWOWE INFORMACJE	4
1.1 Definicja przemocy	4
1.2 Fazy przemocy	4
1.3 Rodzaje przemocy w rodzinie	5
1.4 Skutki przemocy w rodzinie	6
2. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE I ZASOBY INSTYTUCJONALNE ŚRODOWISKA LOKALNEGO	8
2.1 Przemoc domowa w Polsce i Województwie Małopolskim	8
2.2 Przemoc domowa na terenie Miasta Bochnia	10
2.3 Potrzeba przeciwdziałania przemocy w świetle wypowiedzi przedstawicieli bocheńskich instytucji	15
2.4 Diagnoza zasobów instytucjonalnych (mapa pomocy)	16
3. KONTEKST PRAWNY PROGRAMU	20
3.1 Regulacje prawne dotyczące przemocy	20
3.2 Podstawa prawna realizacji programu	23
3.3 Zadania gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie	24
4. KIERUNKI DZIAŁAŃ, CELE PROGRAMU	25
4.1 Kierunki działań związane z realizacją zadań w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy domowej	25
4.2 Cele główne i cele szczegółowe	26
5. REALIZACJA I EFEKTY PROGRAMU	28
5.1 Realizatorzy	28
5.2 Finansowanie	29
5.3 Efekty	30
5.4 Monitoring i ewaluacja	31

WPROWADZENIE

Problem przemocy, w tym przemocy w rodzinie nie może być marginalizowany i przemilczany. Złożoność zjawiska i jego skutków dla osoby, rodziny, jak i społeczności lokalnej wymaga szerokiego i komplementarnego podejścia do zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy oraz uwzględnienia tych kwestii w polityce społecznej gminy. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 1995 roku (Dz. U. Nr 180 poz. 1493) jest dokumentem, dzięki któremu działaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie nadano ramy prawne podnosząc tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i pozarządowe.

Zgodnie z zapisami wyżej wymienionej ustawy (art. 6 ust. 2) do zadań własnych gminy należy m. in. opracowywanie i realizacja systemu przeciwdziałania przemocy oraz program ochrony ofiar przemocy.

Niniejszy dokument zawiera informacje o aktach prawnych dotyczących działań na rzecz ochrony osób dotkniętych przemocą, charakterystykę zjawiska przemocy w ujęciu teoretycznym, zarys problemu przemocy domowej w województwie małopolskim oraz diagnozę problemu przemocy na terenie Miasta Bochnia.

W dokumencie sformułowano kierunki działań, cele strategiczne oraz sposoby ich realizacji. Formą ewaluacji będą sprawozdania z realizacji poszczególnych zadań i celów.

Niniejszy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy wpisuje się w cele zawarte w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Bochnia na lata 2007 – 2015, przyjętej uchwałą Nr XL VII/467/06 Rady Miejskiej w Bochni z dnia 26 października 2006 roku, tj. cel 3.2, który brzmi: *„Tworzenie programów przeciwdziałania przemocy oraz ochrony ofiar nadużyć w rodzinie z uwzględnieniem terapii dla sprawców przemocy”* oraz cel 3.7: *„Stworzenie programów opieki psychologicznej, programu szkoleń i wsparcia dla osób profesjonalnie zajmujących się pomocą i interwencją w sytuacji przemocy”*.

Opracowując Program oparto się m.in. na wydanych przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie - Wydział Polityki Społecznej zaleceniach dotyczących tworzenia lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i postępowania w sytuacji występowania przemocy.

1. ZJAWISKO PRZEMOCY – PODSTAWOWE INFORMACJE

1.1 Definicja przemocy

Przemoc w rodzinie, zwana też przemocą domową, to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie na szkodę bliskiego lub zaniechanie działań koniecznych do ochrony zdrowia i życia osób najbliższych. Działania te naruszają prawa i dobra osobiste członka rodziny (osoby najbliższej, a także innych osób zamieszkujących wspólnie lub wspólnie gospodarujących).

Przemoc w rodzinie:

- jest zjawiskiem wynikającym z działania człowieka – działanie lub zaniechanie działań jest dokonywane przez jednego członka rodziny przeciwko pozostałym
- jest intencjonalna – zmierza do osiągnięcia jakiegoś celu
- wykorzystuje przewagę sił, uniemożliwiając samoobronę i opiera się na władzy i kontroli
- narusza prawa i dobra osobiste krzywdzonego członka rodziny
- powoduje szkody i cierpienie u osób, których dotyka.

Zachowania przemocowe występują we wszystkich środowiskach i rodzinach niezależnie od statusu materialnego, pozycji społecznej i miejsca zamieszkania. Sprawcą może być zarówno mężczyzna, jak i kobieta.

1.2 Fazy przemocy

Przemoc domowa rzadko jest czynem jednorazowym. Znacznie częściej jest procesem o długiej nawet kilkunastoletniej historii. Ma tendencję do powtarzania się według pewnej prawidłowości zwanej cyklem przemocy. Cykl ten składa się zwykle z trzech następujących po sobie faz:

- **Faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, który charakteryzuje się wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych. Dochodzi do rozmaitych incydentów takich jak np. przejawy zazdrości, gniewu, kontrolowanie członka rodziny, używanie obraźliwych słów. Sprawca jest stale poirytowany i prowokuje kłótnie. Osoba, wobec której kierowana jest złość partnera stara się łagodzić konflikty

zaspokajając żądania partnera i robić wszystko by poprawić mu nastrój. Przyczyny narastającego napięcia mogą tkwić poza rodziną.

- **Faza ostrej przemocy** – następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji. Ta faza trwa stosunkowo krótko, ale może zakończyć się dramatycznie: pobiciem, uszkodzeniem ciała, a nawet śmiercią zaatakowanej osoby. Na tym etapie pojawia się u osoby doznającej przemocy przerażenie, bezradność, poczucie wstydu, ale także złość, która powoduje, że najczęściej w fazie ostrej przemocy osoby, które jej doznają decydują się wezwać pomoc, złożyć skargę.
- **Faza miodowego miesiąca** – jest to faza skruchy i okazywania żalu przez sprawcę, który chce załagodzić sytuację. Na tym etapie pojawia się szansa skorzystania przez sprawcę z terapii, która umożliwi zatrzymanie zachowań przemocowych. Jednak bez trwałej specjalistycznej pomocy faza miodowego miesiąca kończy się nawrotem przemocy.

Przedstawione cykle mogą trwać wiele lat. Przemoc przybiera na sile, zachowanie sprawcy oraz skutki jego negatywnego działania są coraz bardziej dotkliwe. Trzecia faza „miodowego miesiąca” jest coraz krótsza, stając się z czasem przerwą kilkudniową.

1.3 Rodzaje przemocy w rodzinie

Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy i dokonywać się przy pomocy różnych instrumentów:

- **przemoc fizyczna** – są to wszelkie działania polegające na użyciu siły i prowadzące do naruszenia nietykalności cielesnej tj. urazów, zranień, stłuczeń, złamań czy zasinień (np. popychanie, odpychanie, uderzanie, duszenie, kopanie, zamykanie w domu lub niewpuszczanie do domu, nieostrożne, pirackie prowadzenie samochodu, gwałt)
- **przemoc psychiczna** – to umyślne działania wykorzystujące nie siłę fizyczną, lecz mechanizmy psychologiczne, powodujące zachwianie pozytywnego obrazu własnej osoby u ofiary, obniżenie u niej poczucia własnej wartości, pojawienie się stanów lękowych i nerwicowych (np. ignorowanie uczuć, obrażanie, wyśmiewanie z wartości, które ceni osoba doznająca przemocy, ciągłe krytykowanie, upokarzanie i poniżanie, manipulowanie)

- **przemoc seksualna** – polega na wymuszaniu niechcianych przez ofiarę zachowań w celu zaspokojenia potrzeb seksualnych sprawcy (przejawy: np. niechciany dotyk, zawstydzające komentarze, ignorowanie potrzeb seksualnych, odmawianie seksu jako kara, zmuszanie do współżycia po akcie przemocy, gwałt, krytykowanie zachowań seksualnych, sadystyczne akty seksualne)
- **przemoc ekonomiczna** – to działania prowadzące do całkowitego finansowego uzależnienia ofiary od sprawcy (np. uniemożliwianie podjęcia lub utrzymania pracy, zabieranie oszczędności, nie informowanie o dochodach, wydzielanie środków tylko na te cele, które sprawca uznaje za słuszne, pozostawianie samego partnera z problemami finansowymi i potrzebami rodziny).

Zachowania przemocowe można podzielić ze względu na ich przebieg:

- **Przemoc chłodna** – wyrafinowana: sprawca dużą uwagę zwraca na brak widocznych śladów, objawów, czy świadków. Często ten rodzaj przemocy jest określony jako przemoc „w białych rękawiczkach”. Z racji braku dowodów ofierze trudno wykazać, że doznaje krzywdy, policja i inne służby interweniują rzadko. Z tego rodzaju przemocą najczęściej mamy do czynienia w środowiskach o tzw. wysokim statusie społecznym. Sprawcą może być osoba spostrzegana w środowisku jako człowiek prawy i dbający o rodzinę.
- **Przemoc gorąca** - charakteryzuje się niekontrolowanymi wybuchami agresji, wściekłości, chamstwem oraz brutalnością. Sprawca nie przebiera w środkach okazując swoją złość i wyższość. Objawy przemocy są jaskrawe i widoczne dla otoczenia. W takich przypadkach częściej reaguje środowisko np. sąsiedzkie, mają miejsce interwencje policji. Ten rodzaj przemocy jest charakterystyczny raczej dla środowisk o niższym statusie społecznym.

1.4 Skutki przemocy w rodzinie

Przemoc w rodzinie, jest doświadczeniem traumatycznym, którego skutkiem są zarówno bezpośrednie szkody na zdrowiu psychicznym i fizycznym, jak i poważne, długotrwałe problemy ujawniające się w życiu dorosłym.

Konsekwencje doświadczania przemocy przez osoby dorosłe

U osób poddawanych długotrwałej przemocy występują poważne problemy fizyczne i emocjonalne. Do najczęstszych objawów będących skutkami przemocy należą: poważne obrażenia ciała, wzrost częstości zapadania na choroby somatyczne związane ze stresem, przygnębienie, smutek, obojętność, popadanie w depresję, niepokój, niekontrolowane wybuchy płaczu, śmiechu czy agresji, zmienność nastrojów, decyzji, niepewność, stany lękowe (w tym lęk przed bliskością), nieufność, poczucie zagrożenia, niska samoocena, kłopoty z zasypianiem, koszmary nocne, trudności z koncentracją, zwiększone spożycie środków psychoaktywnych, zaprzeczanie, obwinianie się, bezradność, adaptacja do przemocy.

Ofiary często zachowują się niezrozumiale, niejednokrotnie zmieniają zdanie i wycofują zawiadomienie o przestępstwie, bronią sprawcy. Zachowania te przez psychologię tłumaczone są występowaniem syndromu wyuczonej bezradności, zjawiska „prania mózgu” czy stresu pourazowego.

Wycofanie się z aktywności służącej zmianie sytuacji i wyjściu z przemocy może wynikać z przekonania o bezskuteczności działań, powstałego na gruncie wcześniejszych doświadczeń. Bierność i rezygnacja bywają też wynikiem technik manipulacyjnych, jakim ofiara jest poddawana przez sprawcę, który utrwała w niej niską samoocenę i wzbudza poczucie winy.

Konsekwencje doświadczania przemocy przez dzieci

Na szczególnie poważne konsekwencje zachowań przemocowych narażone są dzieci. Często są one bezpośrednimi ofiarami lub/i świadkami przemocy w rodzinie. Obok obrażeń cielesnych przemoc domowa powoduje, że dziecko żyje w poczuciu ciągłego strachu i zagrożenia, pozbawione miłości, zaufania i bezpieczeństwa. Niezaspokojenie tych podstawowych potrzeb negatywnie wpływa na rozwój dziecka i jest przyczyną wielu chorób psychosomatycznych.

Dzieci będące ofiarami wykorzystywania seksualnego wykazują wysoki poziom depresji, czują się osamotnione, miewają myśli samobójcze, zaburzenia snu, mogą być nadpobudliwe, agresywne. Cechuje je obniżona samoocena i poczucie bezwartościowości.

Maltretowanie psychiczne dziecka wpływa destrukcyjnie na kształtowanie się jego osobowości. Może prowadzić do nieprzystosowania interpersonalnego (brak poczucia bezpieczeństwa, niski poziom kompetencji społecznych, trudności w kontaktach z rówieśnikami), deficytów intelektualnych (w zakresie możliwości poznawczych, rozwiązywaniu konfliktów i kreatywności), problemów afektywno - behawioralnych (agresja,

samoponiżanie, lęk, wstyd i poczucie winy, wrogość i gniew, pesymizm i negatywizm). Skutki przemocy pojawiające się podczas trwania zachowań przemocowych są zaledwie początkiem destrukcyjnego wpływu przemocy domowej, jej konsekwencje mogą wpływać na funkcjonowanie człowieka przez całe jego życie.

Odroczone skutki przemocy objawiają się w postaci różnych form niedostosowania społecznego. Mogą do nich należeć trudności w nauce, wagarowanie, ucieczki z domu, udział w nieformalnych młodzieżowych grupach przestępczych, wysoki poziom agresji, nadużywanie alkoholu, branie narkotyków. Zachowania te to tylko niektóre ze sposobów ucieczki od problemu przemocy w rodzinie.

Doświadczanie przemocy w dzieciństwie (zwłaszcza seksualnej) powoduje problemy z nawiązaniem i utrzymaniem satysfakcjonujących relacji z innymi osobami także w wieku dorosłym. Ponadto, zachowania przemocowe nierzadko są dziedziczone i pokoleniowo powielane. Młodzi chłopcy wychowujący się w rodzinach, gdzie mężczyzna znęca się nad kobietą, uczą się agresji wobec kobiet, dziewczynki zaś postrzegają bicie, maltretowanie i wykorzystywanie jako elementy wpisane w rolę kobiety. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie podwyższa ryzyko, że krzywdzone dzieci staną się krzywdzącymi rodzicami.

2. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE i ZASOBY INSTYTUCJONALNE ŚRODOWISKA LOKLANEGO

2.1 Przemoc domowa w Polsce i Województwie Małopolskim

Badanie skali zjawiska przemocy domowej (a zwłaszcza jego ilościowa charakterystyka) jest bardzo trudne i pewnie nigdy nie uda się poznać prawdziwej liczby rodzin i osób żyjących w sytuacji przemocy.

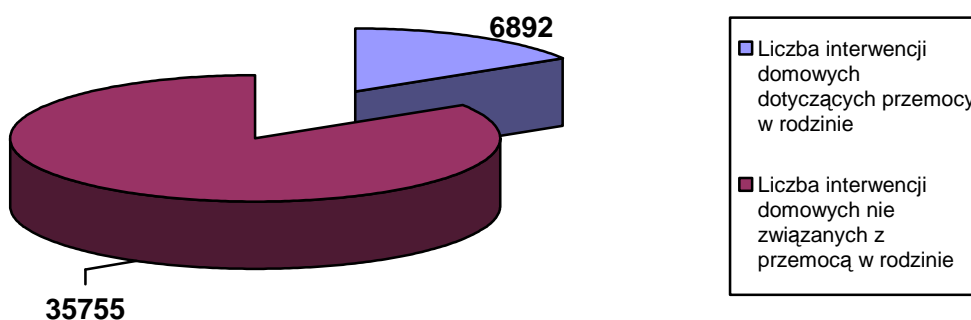
Trudność w zdiagnozowaniu faktycznego rozmiaru problemu, zarówno na poziomie ogólnopolskim jak i lokalnym, wynika z faktu, że akty przemocy, do których dochodzi w rodzinie często nie są ujawniane. Sytuacja taka wynika w dużej mierze z mechanizmów psychologicznych kierujących zachowaniami ofiar, które zostały opisane w poprzednim punkcie tego dokumentu.

Podjmując próbę oszacowania skali zjawiska przemocy domowej można przytoczyć dane pochodzące ze statystyk Komendy Głównej Policji.

Poniżej przedstawiono liczbę ofiar przemocy domowej objętych procedurą „Niebieskiej Karty” w całym kraju. W zestawieniu danych za okres od 2005 do 2008 roku uwzględniono podział ze względu na płeć i wiek osób doświadczających przemocy.

	2005	2006	2007	2008
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	156.788	157.854	130.68	139.747
w tym: kobiety	91.374	91.032	76.162	81.985
w tym: mężczyźni	10.387	10.313	8.556	10.664
dzieci do lat 13	37.227	38.233	31.001	31.699
nieletni od 13 do 18 lat	17.800	18.276	14.963	15.399

Rocznie w Województwie Małopolskim odnotowuje się ponad 42 tys. interwencji domowych Policji. W około 16 % przypadków interwencje te są związane z występowaniem przemocy domowej (na podstawie liczby Niebieskich Kart).

Wykres: Zestawienie liczby interwencji domowych dotyczących przemocy w rodzinie z liczbą pozostałych interwencji domowych, niezwiązanych z przemocą w rodzinie przeprowadzonych przez Policję małopolską w 2005 roku

Z dostępnych danych policyjnych wynika, że w środowiskach miejskich statystycznie częściej niż w środowiskach wiejskich dochodzi do interwencji policyjnych w sytuacji przemocy domowej. Policja jest proszona o interwencję głównie wtedy, gdy sprawcą przemocy jest mężczyzna.

Zestawienie liczby sprawców przemocy ogółem z liczbą sprawców działających pod wpływem alkoholu wskazuje na to, że sprawcy często działają pod jego wpływem. Nie można jednak mówić o wyraźnym związku przyczynowym pomiędzy nadużywaniem alkoholu a przemocą. Dowodzi tego fakt, że sprawcy przemocy uzależnieniu od alkoholu, po zakończeniu leczenia odwykowego nadal stosują przemoc wobec swoich bliskich.

2.2 Przemoc domowa na terenie Miasta Bochnia

Kilkukrotnie zwracano już uwagę, że oszacowanie skali zjawiska przemocy w rodzinie jest trudne, a to ze względu na fakt, że nie wszystkie rodziny, uwikłane w przemoc zgłaszają problem odpowiednim służbom. Nierzadko zdarza się też sytuacja, w której ofiara zgłasza swoją krzywdę, a następnie z lęku czy też z powodu przejścia przemocy w *fazę miodowego miesiąca* wycofuje się z postępowania przeciwko sprawcy. Analizując podawane poniżej dane dotyczące przemocy w Mieście Bochnia należy brać pod uwagę, że są to jedynie wartości orientacyjne i nie odzwierciedlają prawdziwej liczby rodzin i osób dotkniętych przemocą w mieście.

Dla potrzeb opracowania tego dokumentu zebrano dane z instytucji działających na terenie miasta, które mogą stykać się z problemem przemocy. Wystąpiono o udzielenie informacji do przedszkoli, szkół, gimnazjów, Sądu Rejonowego, Komendy Powiatowej Policji, Ośrodka Interwencji Kryzysowej, Poradni Specjalistycznej Arka, Miejskiego Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”.

Informacje z **Komendy Powiatowej Policji w Bochni** dotyczące problematyki przemocy domowej wśród mieszkańców Bochni oraz przestępczości nieletnich przedstawia poniższa tabela:

	2008 rok	I półrocze 2009 roku
Liczba interwencji policyjnych sytuacji przemocy domowej	686	371
Liczba przypadków, w których zastosowano procedurę Niebieskiej Karty	94	31
Liczba ofiar przemocy domowej	Kobiet – 88	Kobiet - 30
	Mężczyzn – 7	Mężczyzn - 10
	Dzieci – 90	Dzieci - 17
Liczba sprawców przemocy domowej	Kobiet – 4	Kobiet - 1
	Mężczyzn – 90	Mężczyzn - 30
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu	82	22
	Zatrzymano do wytrzeźwienia - 23	Zatrzymano do wytrzeźwienia - 18

Zgodnie z informacją sporządzoną przez **Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej** na terenie miasta Bochnia z powodu występowania przemocy w rodzinie w 2009 roku objętych było nadzorem kuratora 37 rodzin (128 osób w tych rodzinach). Liczba sprawców przemocy objętych nadzorem kuratora wynosi 37, z czego w stosunku do 20 osób wykonywany jest dozór kuratora dla dorosłych z racji prawomocnego skazania na karę pozbawiania wolności w

zawieszeniu za znęcanie się nad rodziną. Wobec 23 osób nieletnich – sprawców przemocy zastosowano środek wychowawczy w postaci nadzoru kuratora.

Liczba osób małoletnich w rodzinach objętych nadzorem kuratora z powodu występowania przemocy wynosi 56.

Dane uzyskane z **Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bochni** obrazują, jaka liczba osób doznających przemocy objęta była wsparciem oraz ilu sprawców przemocy zostało objętych Programem Korekcyjno – Edukacyjnym dla Sprawców Przemocy w Rodzinie. Dane te przedstawiają się następująco:

W 2008 roku Ośrodek objął pomocą:

- 23 kobiety z terenu Miasta Bochnia (ogółem 45 kobiet)
- 1 mężczyznę z terenu Miasta Bochnia (ogółem 4 mężczyzn)
- 5 dzieci z rodzin dotkniętych przemocą z terenu Miasta Bochnia

W I półroczu 2009 roku OIK objął pomocą:

- 19 kobiet doświadczających przemocy z terenu Miasta Bochnia (ogółem 46 kobiet)
- 1 mężczyznę z terenu Miasta Bochnia (ogółem 3 mężczyzn)
- 5 dzieci z rodzin dotkniętych przemocą z terenu Miasta Bochnia (ogółem 7 dzieci)

Liczba osób stosujących zachowania agresywne objętych programem korekcyjno-
edukacyjnym dla sprawców przemocy w rodzinie:

w 2008 r.

- 1 kobieta z terenu miasta Bochnia
- 10 mężczyzn z terenu Miasta Bochnia (ogółem 24 mężczyzn)

w I półroczu 2009 roku programem objęto:

- 1 kobietę z Bochni
- 8 mężczyzn z Bochni (ogółem 31 mężczyzn)

Z informacji uzyskanych z placówek oświatowych (w tym 2 przedszkoli, szkół i gimnazjów) wynika, iż skala zjawiska jest trudna do zidentyfikowania. Zwraca się uwagę na fakt, że akty przemocy odbywają się zazwyczaj w domach, a dzieci i młodzież niechętnie ujawniają tego rodzaju problemy.

Przedszkola

Dane dotyczące występowania problemu przemocy w rodzinie uzyskane z bocheńskich przedszkoli wskazują, iż wychowawcy nie obserwują u dzieci oznak doznawania przemocy. Dyrektorzy przedszkoli zaznaczają, że dotychczas nie prowadzono w tych placówkach systematycznych obserwacji pod kątem występowania przemocy w rodzinach przedszkolaków. To, że wychowawcy u dzieci nie zauważają oznak przemocy nie świadczy o tym, że problem nie występuje.

Szkoły podstawowe

Zjawisko przemocy w świetle danych uzyskanych z bocheńskich szkół podstawowych przedstawia się następująco:

Rodzaj przemocy	Szacunkowa liczba uczniów, u których zaobserwowano oznaki doznawania przemocy	Liczba rodzin	Szacunkowa liczba uczniów, u których przypuszcza się, że mogą doświadczać przemocy	Liczba rodzin
Fizyczna	11	7	15	13
Psychiczna	14	8	11	8
Seksualna	0	0	0	0
Zaniedbywanie	0	0	26	13

Gimnazja

Na terenie Bochni funkcjonują dwa gimnazja. Dane dotyczące przemocy pochodzące z tych instytucji zostały podsumowane w poniższej tabeli:

Rodzaj przemocy	Szacunkowa liczba uczniów, u których zaobserwowano oznaki doznawania przemocy	Liczba rodzin	Szacunkowa liczba uczniów, u których przypuszcza się, że mogą doświadczać przemocy	Liczba rodzin
Fizyczna	11	6*	17	4*
Psychiczna	6	2*	17	0*
Seksualna	nie stwierdzono	-	nie stwierdzono	-

* Podana liczba rodzin dotyczy tylko jednego gimnazjum

Przemoc rówieśnicza

Badania ankietowe oraz obserwacje przeprowadzone na terenie Gimnazjum Nr 1 w Bochni wskazują, iż co roku około 8 - 10 % uczniów sprawia na terenie szkoły problemy wychowawcze, które przejawiają się: agresją słowną i fizyczną, opuszczaniem zajęć, niską kulturą słowa, niewłaściwym zachowaniem wobec dorosłych pracujących w gimnazjum, jak

i dewastacją mienia szkolnego. Znaczna część grupy uczniów przejawiających takie zachowania pochodzi z rodzin dysfunkcyjnych (m. in. z powodu alkoholizmu, bezrobocia, ubóstwa, rozbicia rodziny, emigracji zarobkowej rodziców). Właśnie ci młodzi ludzie są najbardziej zagrożeni niedostosowaniem społecznym.

Do najczęściej zauważalnych przejawów agresji rówieśniczej należą: pobicia i bójki, niszczenie cudzych rzeczy, zachęcanie do bicia, wymuszenia. Agresja słowna uczniów wyraża się napastliwymi wypowiedziami, grożeniem pobiciem, straszeniem, przezywaniem, przekleństwami, ordynarnymi odzywkami, wyśmiewaniem, kłótniami.

Dużej pracy ze strony pedagogów wymaga eliminowanie agresji grupy rówieśniczej wobec słabszych psychicznie uczniów, którzy są wyalienowani, nieśmiali, trzymający się na uboczu. Od kilku lat obserwowane jest nasilające się zjawisko cyberprzemocy, gdzie anonimowość umożliwia sprawcy bezkarne obrażanie, przezywanie, ośmieszanie.

Problem przemocy rówieśniczej występuje także w społecznościach szkół podstawowych. Z badań ankietowych przeprowadzonych wśród uczniów podstawówek wynika, że w szkole najczęstszymi formami przemocy rówieśniczej są: przezywanie, obmowa, wyśmiewanie, przykre uwagi na temat wyglądu czy ubioru, zastraszanie, zabieranie przedmiotów bez pozwolenie, kopanie, popychanie, wykluczanie z zabaw. Przeprowadzone badania i obserwacje wskazują na częstsze występowanie w relacjach rówieśniczych przemocy psychicznej. Zauważa się zależność pomiędzy wskazaną formą przemocy a płcią – chłopcy w relacjach rówieśniczych stosują różne przejawy przemocy; tj. zarówno przemoc fizyczną, jak i psychiczną. Natomiast wśród dziewczynek częściej występuje przemoc psychiczna.

W badaniach ankietowych uczniowie najczęściej odpowiadają, że w zdarzeniach przemocowych uczestniczą jako świadkowie albo dowiadują się o nich od innych. Badani uczniowie rzadko natomiast przyznają, że byli poszkodowani i bardzo rzadko identyfikują się jako sprawcy agresji. Do najczęściej wymienianych przez uczniów miejsc agresji należą: korytarz szkolny, droga pomiędzy domem a szkołą oraz podwórko szkolne. Również wśród uczniów szkół podstawowych występuje zjawisko cyberprzemocy. Do jej realizacji wykorzystuje się telefony komórkowe (wiadomości SMS, MMS) oraz Internet (komunikatory internetowy, poczta elektroniczna).

Dane dotyczące skali zjawiska przemocy, dla potrzeb opracowania niniejszego dokumentu udostępniło także **Miejskie Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka” w Bochni** – przedstawiono je w poniższej tabeli.

Rodzaj przemocy	Szacunkowa liczba wychowanków, u których zaobserwowano oznaki doznawania przemocy	Liczba rodzin	Szacunkowa liczba wychowanków, u których przypuszcza się, że mogą doświadczać przemocy	Liczba rodzin
Fizyczna	6	3	12	5
Psychiczna	27	17	38	23
Seksualna	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych

Wśród wychowanków placówki obserwuje się bezpośrednią przemoc fizyczną (bicie, kopanie, plucie, popychanie, wymuszanie pieniędzy przedmiotów, niszczenie i chowanie własności, kradzież), bezpośrednią przemoc słowną i niewerbalną (wyśmiewanie, obrażanie, ośmieszanie, grożenie, rozpowszechnianie plotek i oszczerstw – również przez Internet, zastraszanie) oraz pośrednie formy przemocy (namawianie innych do ataków fizycznych lub słownych, wykluczanie i izolowanie z grupy). W opinii Miejskiego Centrum Dzieci i Młodzieży wśród wychowanków w ostatnich latach obserwuje się wzrost odsetek dziewcząt stosujących różnego rodzaju formy przemocy.

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni dysponuje danymi dotyczącymi udzielania pomocy z powodu występowanie przemocy w rodzinie. Ze sprawozdania rocznego z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MP i PS – 03) wynika, iż w 2008 roku udzielono z tego tytułu pomocy 36 rodzinom, w których żyje 120 osób. W roku 2009 z powodu przemocy pomocą materialną objętych było 40 osób.

Procedura Niebieskiej Karty funkcjonowała w pomocy społecznej do 30 kwietnia 2004 roku na zasadzie dobrowolności. Natomiast w ustawie o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku stosowanie Niebieskiej Karty zostało wpisane jako obowiązek dla pracowników socjalnych. Kwestionariusz „Pomoc Społeczna – Niebieska karta” jest załącznikiem do rodzinnego wywiadu środowiskowego. Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni wskazują, że w 2008 roku 14% rodzin, a w 2009 r. 13 rodzin korzystających z pomocy w związku z występowaniem przemocy objętych było procedurą Niebieskiej Karty.

2.3 Potrzeba przeciwdziałania przemocy w świetle wypowiedzi przedstawicieli bocheńskich instytucji

Przygotowując niniejszy dokument poproszono instytucje udzielające informacji na temat skali zjawiska przemocy na terenie Miasta Bochnia o przedstawienie sugestii co do działań, które powinny być przewidziane i podejmowane w ramach programu. Kuratorzy zwrócili szczególną uwagę na konieczność organizowania spotkań profesjonalistów, m. in. kuratorów, pracowników socjalnych, przedstawicieli Policji. Spotkania takie służyłyby głównie zapewnieniu osobie doznającej przemocy wsparcia oraz odpowiedniego pokierowania do instytucji udzielających pomocy.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej sugerował położenie nacisku na następujące działania:

- konieczność udziału w szkoleniach w zakresie komunikacji z ofiarą i sprawcą przemocy dla pracowników socjalnych
- podjęcie działań w zakresie profilaktyki zachowań o charakterze przemocowym, w tym pedagogizacja rodziców
- objęcie pomocą osób z grup ryzyka
- szeroko rozumiana współpraca międzyinstytucjonalna, w tym:
 - szybka interwencja (możliwie jak najszybszy kontakt pracowników OPS z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej w sytuacji zaobserwowania widocznych przejawów przemocy w rodzinie)
 - kierowanie osób stosujących zachowania agresywne oraz osób doświadczających przemocy na spotkania indywidualne i zajęcia grupowe do OIK
 - kierowanie młodzieży ze środowisk zagrożonych przemocą (szczególnie narażonych na jej wpływ, m. in. poprzez wzorce rodzinne, modelowanie w grupach rówieśniczych) na zajęcia treningu zastępowania agresji do OIK
 - organizowanie zajęć dla najmłodszych dotkniętych problemem przemocy w rodzinie – koła zainteresowań, zajęcia oparte na współpracy z innymi placówkami (np. MCDiM „Ochronka”)

Sugestie ze strony szkół i gimnazjów dotyczące przeciwdziałania przemocy w rodzinie sprowadzają się do działań skierowanych do:

- rodziców - zajęcia psychoedukacyjne z elementami prawa rodzinnego i opiekuńczego, wiktymologii, zasad właściwej komunikacji w rodzinie, zajęcia doskonalące umiejętności wychowawcze, zapewnienie interdyscyplinarnego wsparcia dla rodzin

- nauczycieli - warsztaty wzmacniające umiejętność komunikowania się z uczniami, wprowadzanie nowych gier i zabaw pozbawionych elementów agresji, udział w szkoleniach przygotowujących do realizacji profesjonalnych programów wychowawczych i profilaktycznych, przeszkolenie nauczycieli i pediatrów w zakresie rozpoznawania przemocy wobec dzieci oraz podejmowania interwencji i dostarczenia wsparcia
- uczniów - udział w zajęciach rozwijających ważne kompetencje społeczne i poczucie własnej wartości, uczestnictwo w zajęciach profilaktycznych i wychowawczych, organizowanie w mieście atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego pod nadzorem dorosłych.

2.4. Diagnoza zasobów instytucjonalnych (mapa pomocy)

Instytucjami pierwszego kontaktu udzielającymi pomocy osobom doświadczającym przemocy na terenie Miasta Bochnia są:

- **Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni**

Działalność Ośrodka ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których same nie są w stanie pokonać. Pomoc udzielana jest między innymi w przypadku występowanie przemocy w rodzinie i obejmuje przede wszystkim:

- przeprowadzenie wywiadu środowiskowego wraz z załączoną procedurą „Niebieskie Karty”, umożliwiającą zidentyfikowanie przemocy w rodzinie
- przygotowanie kompleksowego planu pomocy i monitorowanie podjętych działań
- pomoc w załatwieniu spraw urzędowych i bytowych
- udzielenie informacji o przysługujących prawach i możliwościach uzyskania pomocy
- współpraca i wymiana informacji z innymi instytucjami i służbami
- kierowanie do specjalistycznych instytucji pomagających ofiarom przemocy oraz pomoc ofiarom w uzyskaniu bezpiecznego schronienia
- udzielenie w uzasadnionych przypadkach, pomocy finansowej, rzeczowej

W strukturach MOPS działa **Miejski Punkt Konsultacyjno - Informacyjny dla Osób Uzależnionych, Współzależnionych i Ofiar Przemocy**, który m.in. w ramach swoich zadań wspiera (w sensie psychospołecznym) ofiary przemocy,

uruchamia interwencję za zgodą ofiary przemocy w przypadku rozpoznania zjawiska w rodzinie. W Punkcie dostępna jest też pomoc obejmująca terapię osób stosujących zachowania przemocowe.

- **Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych**

W przypadku stwierdzenia przez Komisję sytuacji, w której osoba nadużywająca alkoholu dopuszcza się przemocy w rodzinie do jej zadań należy w szczególności:

- rozpoznanie sytuacji w rodzinie w drodze przeprowadzanie wywiadu środowiskowego wraz z załączoną procedurą „Niebieskiej Karty”
- wezwanie osoby nadużywającej alkoholu i stosującej przemoc na rozmowę ostrzegawczą, informującą o prawnych konsekwencjach stosowania przemocy wobec bliskich
- udzielania wsparcia psycho - społecznego i prawnego ofiarom przemocy
- informowanie rodzin uwikłanych w przemoc o możliwościach uzyskania pomocy
- wnioskowanie do sądu o zastosowanie wobec osoby nadużywającej alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu

- **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bochni** i działający w strukturach Powiatu Bocheńskiego **Ośrodek Interwencji Kryzysowej** wykonują zadania w zakresie pomocy społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W szczególności zajmują się: prowadzeniem specjalistycznego poradnictwa, udzielaniem informacji o prawach i uprawnieniach, zabezpieczeniem opieki dla dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo w rodzinach zstępczych, rodzinnym domu dziecka i w domu dziecka. PCPR włącza się też w interwencje w sytuacji przemocy domowej.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej służy wsparciem osobom doświadczającym przemocy. Pomaga też sprawcom w pracy nad zmianą zachowań poprzez prowadzenie programów korekcyjno – edukacyjnych. Zadaniem OIK jest udzielanie natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego.

Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Bochni aktualnie nie dysponuje miejscami noclegowymi dla osób znajdujących się w sytuacji bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia. W przypadku zaistnienia takiej sytuacji osoby kierowane są do ośrodków dysponujących hostelami poza teren powiatu. Uzyskanie miejsca – schronienia dla ofiar jest w ogóle bardzo trudne a szczególnie skomplikowane w

sytuacji, gdy ofiarom należy zabezpieczyć schronienie w bardzo krótkim czasie.

- **Komenda Powiatowa Policji w Bochni**

Zgodnie z Ustawą o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku, do podstawowych zadań policji należą: ochrona życia i zdrowia ludzi, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, organizowanie i inicjowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi. Wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w tym prowadzenie interwencji w przypadku występowania przemocy w rodzinie, zapewnianie ofiarom doraźnego bezpieczeństwa, informowanie ofiar i świadków o przysługujących prawach, możliwościach uzyskania pomocy, prowadzenie działań prewencyjnych wobec sprawców.

Jeżeli na miejscu zdarzenia, podczas interwencji obecne są dzieci, którym grozi bezpośrednio niebezpieczeństwo lub istnieje możliwość pozostawiania ich bez opieki, policjant podejmuje decyzję o zabraniu dzieci i powierza je w opiekę kogoś z rodziny, a gdy jest to niemożliwe, pod opiekę placówki opiekuńczo - wychowawczej. Prawo polskie dopuszcza możliwość udzielenia pomocy dzieciom wbrew woli rodziców lub opiekunów będących w stanie nietrzeźwym.

Do zadań dzielnicowego należy m. in. prowadzenie dokumentacji rodziny, niezwłoczny kontakt z rodziną gdzie doszło do przemocy, powiadomienie innych służb i instytucji o sytuacji przemocy w rodzinie oraz współpraca z nimi, działania prewencyjne wobec sprawcy, systematyczne wizyty sprawdzające bezpieczeństwo rodziny.

- **Kuratorska Służba Sądowa Sądu Rejonowego w Bochni**

Zadania kuratorów w zakresie przeciwdziałania przemocy obejmują sprawowanie nadzorów w tych rodzinach, w których stwierdzono przemoc. Kuratorzy zawodowi wykonują dozór wobec osób znęcających się nad rodziną z racji skazania na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu. W takich sytuacjach istnieje duża szansa powstrzymania procesu przemocy domowej z uwagi na obawę sprawcy przed umieszczeniem w zakładzie karnym.

Zadania kuratorów obejmują także wykonywanie nadzorów wobec nieletnich sprawców przemocy. W takich przypadkach Sąd decyduje o zastosowaniu środka wychowawczego w postaci nadzoru kuratora.

- **Prokuratura Rejonowa w Bochni**

Osoby, które doznają przemocy w rodzinie, a także świadkowie mogą złożyć w prokuraturze zawiadomienie o przestępstwie ściganym z urzędu lub na wniosek o ściganie sprawcy przemocy (przestępstwa ścigane na wniosek osoby poszkodowanej). W przypadku uzasadnionego podejrzenia, że doszło do popełnienia przestępstwa prokuratura, we współpracy z policją, jest zobowiązana do:

- wszczęcia postępowania przygotowawczego w celu ustalenia czy doszło do przestępstwa
- wyjaśnienia okoliczności zdarzeń
- zebrania i zabezpieczenia dowodów
- ujęcia sprawcy
- w uzasadnionych przypadkach zastosowanie środka zapobiegawczego wobec sprawcy przemocy w formie dozoru policyjnego lub tymczasowego aresztowania.

- **Placówki służby zdrowia (Samodzielny Publiczny Miejski Zakład Opieki Zdrowotnej w Bochni, Poradnia Zdrowia Psychicznego i Neurologiczna „SANUS”, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „MEDICARTE”)**

Lekarze i pielęgniarki udzielający pomocy medycznej w przypadku stwierdzenia u pacjenta symptomów świadczących o doznawaniu przemocy domowej zobligowani są do:

- informowanie o możliwościach uzyskania pomocy
- wystawiania na prośbę osoby pokrzywdzonej zaświadczenia lekarskiego o stwierdzonych obrażeniach i podjętym leczeniu
- informowanie ofiar o warunkach i miejscach wystawienia obdukcji (obdukcja oraz zaświadczenie wystawione przez lekarza może być dowodem w sprawie karnej)

- **5 szkół podstawowych, 2 szkoły gimnazjalne, 5 ponadgimnazjalnych (publicznych).**

Szkoła, obok funkcji edukacyjnej, jest bardzo ważnym dla rodziców źródłem wsparcia w wychowaniu dziecka. Jej rolą jest między innymi dostarczanie wiedzy dotyczącej problematyki wychowania, tematów z zakresu komunikacji pomiędzy rodzicami i dziećmi, profilaktyki zagrożeń, racjonalnego spędzania czasu wolnego, wzmacniania więzi wewnątrzrodzinnych.

Z perspektywy problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie szkoła pełni

bardzo ważną funkcję w zakresie diagnozowania problemu przemocy. Pedagodzy, nauczyciele i wychowawcy są tymi osobami, które jako pierwsze mogą zauważyć u dzieci i młodzieży symptomy doznawania przemocy i zareagować w takiej sytuacji poprzez poinformowanie odpowiednich osób, służb i instytucji oraz udzielenie dziecku koniecznego wsparcia.

Dzięki systematycznym spotkaniom z rodzicami np. podczas wywiadówek istnieje możliwość informowania ich o problemach przemocy (domowej, rówieśniczej). Wiedza uzyskana przez rodziców może posłużyć lepszemu zrozumieniu sytuacji własnego dziecka, jaki i uwrażliwić na krzywdę innych osób ze społecznego otoczenia.

- **Poradnia Specjalistyczna i Telefon Zaufania „ARKA”**

W poradni pracują specjaliści bezpłatnie pomagający osobom mającym problemy osobiste oraz rodzinne. Oprócz prawnika, pedagoga i księdza, pracują tam także lekarze: ginekolog, internista, psychiatra. Kilka razy w miesiącu można skorzystać z porad logopedy, psychologa i seksuologa. W poradni działa Telefon Zaufania. Dzwoniąc można porozmawiać o nurtujących problemach, uzyskać fachową poradę oraz informacje na temat instytucji pomocowych działających na terenie miasta

- **Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Bochni**

Poradnia jest placówką udzielającą pomocy szczególnie w zakresie diagnostyki i terapii różnego rodzaju zaburzeń u dzieci, do których należą m. in.: trudności w nauce, zaburzenia w rozwoju mowy, zaburzenia zachowań i emocji, zaburzenia społecznego funkcjonowania

W kontekście zjawiska przemocy warto nadmienić, że u źródeł pojawienia się wyżej wymienionych problemów może tkwić występowanie przemocy w środowisku rodzinnym dziecka.

Zatrudnieni w Poradni specjaliści mogą być pomocni w diagnozowaniu przypadków przemocy wobec dzieci jak i służyć pomocą terapeutyczną.

3. KONTEKST PRAWNY PROGRAMU

3.1 Regulacje prawne dotyczące przemocy

Z perspektywy przepisów obowiązujących w polskim prawodawstwie do problematyki przemocy odnosi się przede wszystkim ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz Kodeks Karny. Zapisy dotyczące zwalczania przemocy w rodzinie, jej

przeciwdziałania i pomagania ofiarom znajdują się także w ustawie o pomocy społecznej, ustawie o wychowaniu w trzeźwości i ustawie o Policji.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie obowiązuje od 2005r. (Dz. U. Nr 180, poz. 1493) i określa zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zasady postępowania wobec osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc. W art. 2 wskazano, co należy rozumieć przez przemoc w rodzinie zapisując, że jest to "...jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (członków rodziny), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą".

W cytowanej ustawie znalazły się zapisy dotyczące stosowania wobec osób podejrzanych o przemoc środków ograniczających możliwość ich kontaktu z pokrzywdzonymi. Art. 13 stanowi, że sąd umarzając warunkowo postępowanie karne albo zawieszając wykonanie kary wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, określa sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym lub w określonych okolicznościach może zakazać zbliżania się skazanego do pokrzywdzonego.

Art. 14 mówi, że sąd ma możliwość zastosowania, zamiast tymczasowego aresztowania, dozoru Policji pod warunkiem, że oskarżony o przestępstwo, o którym mówi art.13 opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym w terminie wyznaczonym przez sąd, określając jednocześnie swoje miejsce pobytu.

Ustawa w art. 12 zobowiązuje osoby, które wykonując swoje obowiązki służbowe powezmą podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, do niezwłocznego zawiadomienia o tym Policji lub prokuratury.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 6 ust. 2 zobowiązuje gminę do realizacji określonych zadań, zostaną one przedstawione w podrozdziale 3.3.

Podstawowym przepisem prawa karnego regulującym odpowiedzialność za czyny związane z przemocą w rodzinie jest **Kodeks Karny**, który zawiera osobny rozdział dotyczący przestępstw przeciwko rodzinie i opiece (rozdział XXVI).

Jednym z przestępstw opisanych w tym rozdziale jest przestępstwo znęcania się nad rodziną - art. 207, który brzmi następująco: "Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku

zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat".

Jeśli akty przemocy powtarzają się, a nie ma na to dowodów, lub sprawca przemocy uderzył po raz pierwszy, czyn ten może być zakwalifikowany jako uszczerbek na zdrowiu lub rozstrój zdrowia, wówczas ma zastosowanie art. 156 i 157 KK (rozdział XIX), które opisują przestępstwa polegające na uszkodzeniu ciała.

Przemoc fizyczna to także przemoc seksualna polegająca na wymuszaniu współżycia lub takich jego form, które nie są akceptowane przez ofiarę.

Jeżeli sprawca dopuszcza się gwałtu, który również w małżeństwie jest niedopuszczalny, może odpowiadać za przestępstwo na podstawie art. 197 Kodeksu Karnego, definiującego zgwałcenie następująco: "Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10."

W Kodeksie Karnym znajdują się jeszcze inne przepisy, które mają zastosowanie w przypadku zaistnienia przemocy domowej. Są nimi:

art. 191 § 1 "Kto stosuje przemoc wobec osoby lub groźbę bezprawną w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia - podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.";

art. 190 § 1: "Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2." .

Osoba doświadczająca przemocy może być objęta świadczeniami z pomocy społecznej – zarówno w postaci pieniężnej, rzeczowej, jak i pracy socjalnej. Zakres tego wsparcia jest określony w **Ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej** (tj. Dz. U. Nr 175 z 2009 r., poz. 1362).

Art. 7 tej ustawy stanowi, że pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom m. in. z powodu przemocy w rodzinie. Dodatkowo zapis art. 107 ust. 2 obliguje pracowników socjalnych przeprowadzających wywiady środowiskowe do wypełniania formularza „Pomoc Społeczna – Niebieska Karta” w przypadku stwierdzenia przemocy w rodzinie.

Ponadto, zgodnie z przepisami o pomocy społecznej, do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należą m. in. prowadzenie pracy socjalnej, która jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról

społecznych. Pomoc osobom dotkniętym przemocą domową z pewnością mieści się w zadaniach przynależnych do pracy socjalnej. Przemoc w każdej rodzinie zaburza jej funkcjonowanie i zakłóca realizację zadań przypisanych rolem poszczególnych członków rodziny.

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002r. Nr 147 poz .1231z późn. zm.) określa działania związane z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych, które należą do zadań własnych gmin. Zadania te obejmują między innymi udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe – pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie.

Zgodnie z **Ustawą z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji**, do podstawowych działań tej instytucji należą między innymi: ochrona życia i zdrowia ludzi, organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi oraz wykrywanie przestępstw i ściganie ich sprawców.

3.2 Podstawa prawna realizacji Programu

Program będzie realizowany w oparciu o następujące akty prawne:

- Ustawę z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493)
- Ustawę z dnia 12 marca 2004r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362)
- Ustawę z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59, z późn. zm.);
- Ustawę z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002r. Nr 147, poz. 1231, z późn. zm.);
- Ustawę z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.);
- Ustawę z dnia 6 czerwca 1997r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.);

Program jest skorelowany z następującymi dokumentami:

- Strategią Polityki Społecznej 2007 –2013 przyjętą przez Radę Ministrów 13 września 2005
- Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Małopolskim Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
- Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Bochnia na lata 2007 – 2015
- Gminnym Systemem Profilaktyki i Opieki nad Dzieckiem i Rodziną
- Miejskim Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomani

3.3 Zadania gminy w zakresie przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 6 ust. 2 zobowiązuje gminę do realizacji określonych zadań, należą do nich w szczególności:

- Tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Opracowywanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie
- Prowadzenie gminnych ośrodków wsparcia

Wprowadzenie niniejszego programu ma służyć poprawie jakości i rozwinięciu wsparcia świadczonego osobom uwikłanym w przemoc a jednocześnie stanowi o wykonaniu zobowiązań nałożonych przez cytowaną ustawę na gminę.

Zgodnie z założeniami Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie do zadań jednostek samorządu gminy, we współpracy z organizacjami pozarządowymi, należy:

1. Podejmowanie działań interwencyjnych, w tym:

- a) realizacja strategii pomocowych kierowanych do ofiar przemocy w rodzinie, poprzez:
- rozwój sieci instytucji wspierających ofiary przemocy w rodzinie, takich jak punkty konsultacyjne, ośrodki wsparcia,
 - zwiększenie zakresu działania ogólnopolskiego telefonu zaufania „Niebieska Linia” dla ofiar przemocy w rodzinie, łączącego się z lokalnymi punktami konsultacyjnymi lub ośrodkami wsparcia,

- stworzenie warunków umożliwiających ofiarom przemocy otrzymanie mieszkań socjalnych w pierwszej kolejności,
 - udostępnianie do publicznej wiadomości informatorów o instytucjach udzielających pomocy w sytuacjach doświadczania przemocy w rodzinie,
 - b) realizacja strategii interwencyjnych kierowanych do sprawców przemocy w rodzinie, poprzez stosowanie procedury „Niebieskie Karty”.
2. Prowadzenie działań wspierających, w tym wzmacnianie ofiar przemocy, poprzez opracowywanie i realizację interdyscyplinarnych programów ochrony ofiar przemocy.
 3. Wdrażanie strategii ukierunkowanych na zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc w rodzinie,

4. KIERUNKI DZIAŁAŃ, CELE PROGRAMU

4.1 Kierunki działań związane z realizacją zadań w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy domowej:

- profilaktyka, edukacja i podnoszenie świadomości problemu przemocy w środowisku lokalnym
- monitorowanie problemu przemocy w rodzinie, gromadzenie informacji i danych związanych z problemem – systematyczne diagnozowanie
- upowszechnianie informacji na temat zjawiska przemocy i dostępnych w środowisku form pomocy
- rozwój bazy instytucjonalnej świadczącej pomoc i wsparcie osobom uwikłanym w przemoc - w tym szkolenia i rozwój umiejętności osób zajmujących się pomaganiem w sytuacji przemocy
- zacieśnianie i koordynacja współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami zobligowanymi do podejmowania działań w obszarze zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie
- rozwijanie form wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc i poprawa jakości świadczonej im pomocy
- prowadzenie działań odnoszących się do sprawców przemocy w tym oferowanie im pomocy terapeutycznej.

4.2 Cel główny i cele szczegółowe

CEL GŁÓWNY

**Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie,
zwiększenie skuteczności pomocy świadczonej osobom uwikłanym w przemoc
i ochrona ofiar przemocy**

CELE SZCZEGÓŁOWE:

1. Podniesienie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie

- 1.1. Upowszechnianie tematyki związanej ze specyfiką zjawiska przemocy poprzez opracowywanie i kolportowanie ulotek, plakatów, broszur oraz zamieszczanie informacji i artykułów w prasie i lokalnych portalach internetowych.
- 1.2. Upowszechnianie informacji na temat dostępnych w mieście i poza nim form pomocy dla ofiar przemocy i formach korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy
- 1.3. Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie poprzez realizację programów profilaktycznych i psychoedukacyjnych
- 1.4. Współdziałanie w organizowaniu kampanii społecznych ukierunkowanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie
- 1.5. Organizowanie spotkań informacyjnych z mieszkańcami miasta obejmujących tematykę: przemocy w rodzinie, przeciwdziałania przemocy (profilaktyka), dostępnych form pomocy i sposobów reagowania w sytuacji jej występowania.

2. Zapewnienie pomocy rodzinom, w których występuje przemoc z uwzględnieniem potrzeb wszystkich członków rodziny

- 2.1. Udzielanie pomocy rodzinom i osobom dotkniętym przemocą w postaci świadczeń pieniężnych i niepieniężnych z pomocy społecznej w tym w formie pracy socjalnej
- 2.2. Stosowanie procedury „Niebieska Karta – Pomoc Społeczna”, zawiadamianie prokuratury i/lub Policji o stwierdzanych przypadkach przemocy w rodzinie
- 2.3. Rozszerzenie oferty Miejskiego Punktu Konsultacyjno – Informacyjnego dla Uzależnionych, Współuzależnionych i Ofiar Przemocy o działania właściwe dla gminnego ośrodka wsparcia skierowane bezpośrednio do osób uwikłanych w przemoc tj. ofiar i sprawców

- 2.4. Zabezpieczanie wsparcia dla osób doznających przemocy w ramach interwencji oraz, gdy tego potrzebują, świadczenie pomocy w znalezieniu bezpiecznego schronienia
- 2.5. Stworzenie warunków umożliwiających powstanie i pracę grupy wsparcia dla osób doświadczających przemocy
- 2.6. Stworzenie warunków umożliwiających realizację programu korekcyjno - edukacyjnego dla osób stosujących przemoc
- 2.7. Sprzyjanie opracowaniu i realizacji nowatorskich programów psychoterapeutycznych dla osób doznających przemocy w rodzinie oraz dla stosujących przemoc
- 2.8. Otaczanie wsparciem dzieci i młodzieży z rodzin, w których występuje problemem przemocy
- 2.9. Odbywanie wspólnych wizyt monitorujących sytuację w miejscu zamieszkania rodziny z problemem przemocy przez osoby z różnych instytucji zaangażowanych w pomaganie a przede wszystkim pracownika socjalnego i dzielnicowego.
- 2.10. Rozwijanie wolontariatu osób chętnych do pomagania ludziom żyjącym w sytuacji przemocy

3. Pogłębianie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracowników z instytucji i organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy i pomaganiem w sytuacji jej wystąpienia.

- 3.1. Udział osób zajmujących się problemami przemocy w szkoleniach i warsztatach pogłębiających wiedzę z zakresu przemocy i doskonalących umiejętności pracy z osobami uwikłanymi w przemoc. Przeszkolenie wszystkich pracowników socjalnych MOPS w zakresie przeciwdziałania i zwalczania przemocy w rodzinie.
- 3.2. Organizowanie wspólnych szkoleń dla pracowników z różnych instytucji zajmujących się pomaganiem w sytuacji przemocy i przez to ujednocianie rozumienia problemów z nią związanych
- 3.3. Organizowanie wspólnych spotkań pracowników z różnych instytucji i organizacji w celu: poznania wzajemnych kompetencji, usprawniania sytemu przepływu informacji, wymiany doświadczeń i doskonaleniu współpracy
- 3.4. Wprowadzanie do planu wspólnych szkoleń i spotkań pracowników z różnych instytucji elementów superwizji

4. Integracja i koordynacja działań podejmowanych na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie

- 4.1. Wyznaczenie w jednostkach, o których mowa w rozdziale 5 podrozdział 5.1 akapit 2 Programu osób odpowiedzialnych za współpracę z MOPS w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie
- 4.2. Powołanie gminnej koalicji przeciwdziałania przemocy w rodzinie i zespołu interdyscyplinarnego oraz opracowanie dla nich planów działania, wyznaczenie koordynatora ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie (budowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie)
- 4.3. Wypracowanie i pisemne uregulowanie zasad współdziałania i interweniowania w sytuacji przemocy przez instytucje do tego zobowiązane oraz ewentualne inne instytucje i organizacje chcące angażować się w pomoc na rzecz osób dotkniętych przemocą
- 4.4. Stworzenie i bieżąca aktualizacja bazy danych o instytucjach świadczących pomoc rodzinom uwikłanym w przemoc i oferowanych formach wsparcia w Mieście Bochnia i poza jego granicami
- 4.5. Gromadzenie danych i sporządzanie sprawozdawczości z zakresu działań dotyczących przemocy
- 4.6. Budowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

5. REALIZACJA I EFEKTY PROGRAMU

5.1. Realizatorzy

Odpowiedzialnym za koordynację zadań związanych z realizacją Programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bochni. Dyrektor MOPS odpowiada za realizację Programu i wyznacza odpowiednio przygotowanego pracownika do pełnienia funkcji koordynatora.

W realizacji Programu MOPS, na zasadach partnerstwa, współpracuje z i innymi instytucjami i organizacjami. Do działań związanych z realizacją programu angażuje się w szczególności:

- a) Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- b) Straż Miejską
- c) Miejskie Centrum Dzieci i Młodzieży „Ochronka”
- d) Publiczny Miejski Zakład Opieki Zdrowotnej w Bochni

- e) przedszkola, szkoły, gimnazja

Ponadto należy podjąć działania mające doprowadzić do nawiązania bądź rozwoju współpracy z instytucjami działającymi w mieście - poza strukturami Gminy Miasta Bochnia a w szczególności z:

- a) Policją
- b) Sądem Rejonowym w Bochni w tym z Kuratorami Sądowymi
- c) Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Bochni
- d) Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej
- e) Poradnią Zdrowia Psychicznego „Sanus” w Bochni
- f) niepublicznymi zakładami opieki zdrowotnej działającymi w Bochni
- g) Poradnią Psychologiczno Pedagogiczną w Bochni
- h) Caritas
- i) Polskim Komitetem Pomocy Społecznej Oddział w Bochni

Koalicję do spraw przeciwdziałania przemocy należy budować w szczególności poprzez angażowanie przedstawicieli ww. instytucji.

Tworząc zespół interdyscyplinarny należy w jego skład włączyć przede wszystkim pracownika socjalnego, policjanta, pielęgniarkę, psychologa oraz innych specjalistów w zależności od potrzeb.

Zadania zapisane w programie mają być wykonywane zgodnie z fachową wiedzą dotyczącą jego przedmiotu i z zastosowaniem profesjonalnych technik pomagania. Należy dokładać przy tym wszelkich starań aby nie dochodziło do wtórnej wiktymizacji ofiar przemocy.

5.2. Finansowanie

Środki na realizację Programu będą ujmowane w budżecie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni. Źródłami jego finansowania są środki własne gminy oraz pochodzące z zewnętrznych dotacji.

Dyrektor MOPS opracowuje na każdy rok plan działań dotyczących realizacji Programu obejmujący niezbędne wydatki z tym związane.

Począwszy od roku 2011 środki na realizację programu są zgłaszane w projekcie planu finansowego MOPS w układzie klasycznym i zadaniowym.

5.3 Efekty

Zakłada się, że dzięki realizacji zapisanych w Programie działań osiągnięte zostaną następujące rezultaty:

- Rozwinięta zostanie oferta pomocowa dla ofiar przemocy i jej sprawców - zwiększy się dostęp do pomocy w postaci interwencji, jak i do długofalowego wsparcia
- Wzrośnie liczba osób dotkniętych przemocą, które skorzystają z pomocy
- Ofiary przemocy będą lepiej niż dotychczas chronione
- Niwelowane będą skutki przemocy w rodzinie
- Zostaną upowszechnione informacje na temat dostępnego w sytuacji przemocy wsparcia i miejsc gdzie mogą zgłaszać się osoby dotknięte problemem
- W środowisku lokalnym wzrośnie dostępność informacji na temat przemocy w rodzinie – jej przyczyn, przebiegu i skutków
- W społeczności miasta wzrośnie wrażliwość na przemoc i zwiększy się zaangażowanie mieszkańców w sprawy związane z przeciwdziałania przemocy i reagowaniem na jej przejawy
- Wzmocni się system kontroli społecznej nad przypadkami przemocy
- Zwiększy się liczba ujawnianych przypadków przemocy, da to możliwość docierania z pomocą do większej niż dotychczas liczby osób i rodzin jej potrzebujących
- Utworzona zostanie gminna koalicja ds. przeciwdziałania przemocy, będzie pracował zespół interdyscyplinarny, wyznaczony zostanie koordynator ds. przeciwdziałania przemocy
- Zintegrowane zostaną działania różnych instytucji i organizacji zajmujących się interweniowaniem i pomaganiem w sytuacji przemocy
- Wzrośnie poziom wiedzy i umiejętności osób zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy i pomagających w sytuacji jej wystąpienia.
- Monitorowany będzie przebieg działań realizowanych w odniesieniu do całego programu jak i poszczególnych rodzin dotkniętych problemem przemocy
- Zostanie wypracowany schemat działania w sytuacji przemocy (każda z osób i instytucji będzie wiedziała jakie czynności podejmować)
- Udoskonalony zostanie przepływ informacji pomiędzy instytucjami interweniującymi i pomagającymi długoterminowo w sytuacji przemocy rodzinnej
- Gromadzone będą dane dotyczące zjawiska przemocy, co doprowadzi do pogłębienia diagnozy występowania problemu w środowisku w ujęciu jakościowym i ilościowym

- Działania dotyczące przeciwdziałania i zwalczania przemocy będą monitorowane i dokumentowane

5.4 Monitoring i ewaluacja

Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy podlega systematycznemu monitoringowi, za który odpowiedzialny jest Dyrektor Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bochni.

W ramach monitoringu systematycznie gromadzone będą dane dotyczące realizacji celów programu, co umożliwi ocenę postępu jego realizacji. Uzyskane informacje będą służyć sprawdzeniu efektywności i skuteczności działań Programowych. Możliwa będzie korekta sposobu realizacji programu i ewentualna jego nowelizacja.

Źródłami informacji o realizacji Programu będą:

- opinie beneficjentów działań programowych
- dokumentacja przypadku, Niebieskie Karty
- rejestry osób, którym świadczona jest pomoc uwzględniające m.in. informacje o podejmowanych działaniach
- opinie osób, instytucji i organizacji współpracujących w realizacji programu
- listy obecności, protokoły ze spotkań osób zaangażowanych w realizację programu
- okresowe sprawozdania z działalności zespołu interdyscyplinarnego
- karty pracy pracowników socjalnych
- sprawozdania z działalności Miejskiego Punktu Konsultacyjno Informacyjnego dla Osób Uzależnionych Współuzależnionych i Ofiar Przemocy
- listy osób uczestniczących w spotkaniach ze społecznością lokalną
- wzory materiałów informacyjnych oraz potwierdzenia dot. ich kolportowania, wydruki materiałów publikowanych za pośrednictwem Internetu, wycinki prasowe
- programy, konspekty szkoleń; kopie zaświadczeń, certyfikatów itp. potwierdzające ukończenie szkoleń
- dokumentacja księgowa dotycząca wydatków ponoszonych w związku z realizacją programu.

Informacje dotyczące realizacji programu będą opracowywane w ujęciu jakościowym i ilościowym.

Sprawozdanie roczne z realizacji programu Dyrektor MOPS przedkłada Komisji Rodziny, Zdrowia i Pomocy Społecznej Rady Miejskiej w Bochni oraz Burmistrzowi Miasta Bochnia.